

Google keresés

Web Kerikata.hu

Google Hirdetések

A pécsi egyetem a középkorban

— „Ajándék a bölcsesség, termékenyítő a tudás” —

(Napi Magyarország, 1998. március 7., 16. o.)

© 1998 Ambrus Attiláné Dr. Kéri Katalin egyetemi docens

A XIV. század elején egy domonkos-rendi francia szerzetes bejárta Kelet- és Délkelet-Európát, és utazásai során Magyarországra is eljutott. Útleírásában tíz magyar nagyvárost említett, továbbá megszámlálhatatlanul sok falut és mezővárost, várakat és erődítményeket. Az ország erre az időre már kezdte kiheverni a tatárdúlás okozta mérhetetlen pusztításokat, és a korabeli végrendeletek, birtokvásárlásról és gazdálkodásról szóló oklevelek tanúsága szerint virágzásnak indult.

Az ország déli nagyvárosában, a jelentős püspöki székhelynek számító Pécsen is vidáman pörögtek a malomkerekek a hegyi patakok vizén, szőlőfürtök mosolyogtak a napsütötte lejtőkön, és díszes kúriákat emeltek a gazdagodó városi polgárok. Anjou királyunk, Nagy Lajos uralkodása idején ezt a napfényes, mandulavirágos mediterrán várost jelölte ki V. Orbán pápa az első magyarországi egyetemalapítás színhelyéül.

Az egyetemek megjelenése Európában másutt is városokhoz kötődő jelenség volt. A középkor korai századaiban a szellemi javak megőrzése és átörökítése főként a kolostorok falai között zajlott. A XII-XIII. századtól kezdve azonban sok tényező sietette úgy az egyházi iskoláztatás fejlődését, mint a világi tartalmak közvetítését. Egyrészt az, hogy a feudális államszervezés, a gazdálkodás fellendítése számos – világi jogi és gazdasági kérdésekben is járatos – szakember képzését tette kívánatosá. Másrészt jelentős lökést adott az európai iskolák fejlődésének az ókori görög és római kultúrincs fokozatos újrafelfedezése, az arab közvetítéssel kontinensünkre került művek és gondolatok jelenléte. Európa lakói ezekben az évszázadokban a középkor korábbi időszakában sosem látott fejlődés tanúi lehettek.

A XII-XIV. század az élénk kereskedelmet folytató, virágzó céhekkel rendelkező városok növekedésének időszaka is volt. A javuló gazdálkodási viszonyok és a népességnövekedés lehetővé tették, hogy minél több ember szentelje magát a tanulásnak illetve a tanításnak. Ez utóbbi tevékenység azonban minden időben nagy felelősséggel járt, ezért a középkori egyetemek létrejöttének egyik nyilvánvaló oka a fokozatadományozás volt. A vizsgákon részt vevő tanárok, az egyetemek vezetői a doktori és magiszteri fokozatok adományozásával fejezték ki ama véleményüket, hogy a végzett diák képessé és érdemessé vált arra, hogy az egyetemen tanult jogi, orvosi vagy teológiai ismereteket másoknak továbbadja.

A középkori „universitas” emellett a tanárok és diákok érdekvédelmi szervezete is volt, valahogy úgy, mint ahogy a céh a mesterembereké, a gilde a kereskedőké. Olyan, pápai és királyi alapító- és adománylevelekkel megtámogatott oktatási intézmény volt a az egyetem, ahol – helyszínétől függetlenül, Salamancától Pécsig – latin nyelven ismerkedhettek meg a tudományok „egyetemességével” a diákok.

A XIV. századtól kezdve Magyarországon is – csakúgy, mint az egész közép-kelet-európai régióban – megfigyelhető volt az a királyi törekvés, hogy az állami és egyházi élet szervezéséhez, bonyolításához magas szinten képezzenek szakembereket. Ezt akkori uralkodóink egyrészt úgy próbálták elérni, hogy a tehetséges magyar ifjakat külföldi egyetemekre küldték tanulni. Másrészt – Nagy Lajos, Luxemburgi Zsigmond, Hunyadi Mátyás – egyetemalapítással próbálkoztak.

A pécsi egyetem 1367-ben történt megnyitása a térségben tapasztalható egyetemalapítási hullámba illeszkedett. Déli városunk intézményének felállítása a prágai (1348), a krakkói (1364) és a bécsi (1365) egyetem alapítását követte. Mindegyik egyetem létrejöttét hosszas levélváltások és követjárások előzték meg, a z akkoriban Avignonban székelő pápa ugyanis körültekintően meg akart győződni arról, hogy az egyetemalapítás színhelyéül választott városok valóban megfelelnek-e a kívánt feltételeknek. Figyelembe vették az egyházi méltóságok állásfoglalását éppúgy, mint a király és a város által a tanárok és diákok számára felajánlott privilégiumok körét.

Valószínű tehát, hogy Pécsről is számos irat vándorolt Avignonba, míg végül 1367. szeptember 1-én Viterbóban V. Orbán pápa kiadta az egyetemalapító oklevelet. Ebben kifejezte abbéli óhaját, hogy Magyarországon az egyetem felállításával „a hit maga is terjedjen, a tanulatlanok okuljanak, szolgálják az egyenlőséget, a törvénykezés rendje erősödjön, és ily módon az értelem is növekedjen.” Az egyetemen az alapozó filozófiai fakultás mellett jogi és orvosi kar kezdhette meg működését, a teológiai fakultás beindítását ugyanis a Szentszék nem engedélyezte.

A bolognai modellt követő (jogi képzésben jeleskedő) pécsi egyetem kapcsolatainak száalai Itáliába vezettek. Galvano di Bologna, az egyetem egyetlen név szerint ismert tanára is az Appenini-félszigetről érkezett, és Alma Materét, a paduai egyetemet hagyta maga mögött Pécs városa és a busás jövedelem kedvéért. (Vilmos pécsi püspök, az egyetem akkori kancellárja a pécsi püspöki javadalomból évi 600 aranyforintot, Ürög falu 70 forint értékű tizedét és egy pécsi házat ajánlott fel az 1371-ben Pécsre érkezett fiatal jogtudósnak.) Galvano Bettini – Csizmadia Andor és mások kutatásai szerint – nem csupán a pécsi egyetem egyházjogot oktató tanára volt, hanem a püspök mellett jogtanácsosi feladatokat is ellátott, és

diplomáciai szolgálatot teljesített. Rövid ideig maradt csak Pécsen, távozásának okai és pontos körülményei csak kevésbé ismertek.

Az egyetemen folyó tudományos képzésnél is nehezebb feltárni a korabeli diákélet jellemzőit. A régészeti leletek valószínűsítik, hogy az egyetem épülete a pécsi püspökvárhoz kapcsolódott, és ott volt a diákok szállása is, mintegy 70 szoba. Miként az európai egyetemek diákjai körében, úgy a pécsi egyetemisták között is akadtak olyanok, akik összetűzésekbe keveredtek a városi polgárokkal. Erről tanúskodnak legalábbis a római kúriához beérkezett egykori panaszos levelek, amelyek verekedésekről, sőt gyilkosságokról szólnak. Természetesen feltételezhető, hogy az akkori pécsi diákok nagy része komolyan tanult, és nem mulatozással, utcai és kocsmai verekedéssel akart hírnevet szerezni, hanem tudásával. Számos külföldi egyetemi anyakönyvben találni olyan bejegyzést, amely bizonyítja, hogy egyes diákok a pécsi egyetemről érkeztek, és nem ritkán tanári, dékáni vagy rektori állást is betöltöttek ezek a Dél-Magyarországról útrakelt férfiak.

Nagy Lajos király halála után azonban a pécsi egyetem hanyatlani kezdett, és e folyamatot siettetette a z egyre inkább megerősödő nyugati egyetemek vonzereje. Az intézmény megszűnésére vonatkozóan nincsenek pontos adatok, a XIV-XV. század fordulójára azonban már minden bizonnyal sokat veszített jelentőségéből, és újra püspöki iskola lett. Luxemburgi Zsigmond 1395-ös óbudai egyetemalapítása is éppen a pécsi egyetem hanyatlásának tükrében érthető meg.

A középkori pécsi egyetem rövid fennállása is jelzi azonban, hogy az akkori Magyarországon éppen olyan törekvések léteztek a műveltségi szint emelése tekintetében, mint másutt Európában. Ha csak villanásszerűen is, de feltűnik előttünk az a korabeli gondolat és igyekezet – mely a pápai alapítólevélből is kiolvasható – , hogy Magyarország gazdagodjon „a bölcsességek ajándékaival, és legyen termékeny a tudományok bőségétől”. A középkori pécsi egyetem története – tisztavirág sorsa ellenére – mérföldkő a magyar művelődés- és iskolaügy, az ország felemelkedését szolgáló uralkodói politika történetében.